

Gombos Katalin

# A társadalmi fenntarthatóság és az uniós polgári eljárásjog kapcsolatáról általában – Bevezetés

## Bevezető gondolatok

A 2000-es évek irányították rá a figyelmünket a környezetünkben zajló jelentős változásokra, e területen a globális gondolkodás és cselekvés igényére. Miután a fenntarthatóság érdekében tett erőfeszítéseknek nem csupán szűk értelemben a természeti környezetünkre kell irányulnia, hiszen a fenntarthatóságnak gazdasági, társadalmi és környezeti dimenziói is vannak, így fokozatosan előtérbe kerültek a társadalmi fenntarthatóság biztosítása érdekében tett intézkedések. Már az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 2000-ben elfogadott millenniumi fejlesztési céljai (Millennium Development Goals – MDGs)<sup>1</sup> között is jelentős szerep jutott a szegénység csökkentése és az emberek életének javítása érdekében tett intézkedéseknek; ebben kezdettől fogva jelentős szerepet vállalt az Európai Unió. Erre a keretre építve 2015-ben megszületett a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó új, fenntartható fejlesztési menetrend (Agenda for Sustainable Development),<sup>2</sup> amely egyetemes, átfogó cselekvési programot [Sustainable Development in the 21st Century (SD21) Project] és jogalkotási ajánlásokat (Summary for Policymakers)<sup>3</sup> határoz meg. A cselekvési program 17 fenntartható fejlesztési célt és ehhez kapcsolódóan 169 konkrét célkitűzést tartalmaz. Az Európai Unió elkötelezett abban, hogy előmozdítsa e menetrend megvalósítását, és a célkitűzések megvalósításához hozzájáruljon mind az Európai Unión belüli, mind az Európai Unión kívüli tevékenységei során. A 2019-ben

<sup>1</sup> UN: *Millennium development goals*. 2000.

<sup>2</sup> UN: *Transforming our world: The 2030 agenda for the sustainable development*. A/RES/70/1. 2015.

<sup>3</sup> UN: *Back to our common future. Sustainable development in the 21<sup>st</sup> Century (SD21) Project*. 2012.

magalakult új Európai Bizottság (Bizottság) 2020. február 19-én publikált, 5 évre szóló stratégiai célkitűzései<sup>4</sup> között is szerepel a nyitott, demokratikus és fenntartható társadalom megvalósítása.

A társadalmi fenntarthatóság<sup>5</sup> elmélete<sup>6</sup> elismeri és céljának tekinti az egymást követő nemzedékek megfelelő életminőséghez való egyenlő jogának biztosítását,<sup>7</sup> s az ezzel összefüggésben álló köteleességek teljesítését. Ez nemcsak a környezeti feltételek, hanem az alapjogok érvényesülése tekintetében is irányadó. A 2015-ben elfogadott fenntartható fejlesztési menetrend<sup>8</sup> is célul tűzte ki a szegénység felszámolását, a méltányos életkörülmények biztosítását, ami a polgári jogérvényesülés területén a joghoz jutás könnyítését, az eljárási jogok egyenlő és hatékony biztosítását, az emberi méltóság és a méltányos joggyakorlás feltételeinek megteremtését célozza. A fenntartható fejlődés megfelelően szolgálja a tágaan értelmezett életminőség javulását, ami a szociális jólét elérését, megtartását elősegítő gazdasági fejlődéssel az egészséges környezeti feltételek megteremtésével, a demokratikus jogok érvényesülésével és a biztonság megteremtésével is együtt jár. E területen az Európai Unió számos jogforrása és intézkedése segíti e célkitűzések teljesítését.

Alaptételünk az, hogy a jogi szabályozás általában is, és a polgári eljárásjogi szabályok különösen elősegítik mind az uniós, mind a tagállami szintű jogérvényesülést, sőt, a jogforrásoknak a mintaszabályozás-jelleg miatt áttételesen közvetett hatása lehet unión kívüli jogrendszerekre is, és számos egyetemes alkalmazású uniós norma esetén a jogi szabályozás hatóköre közvetlenül is irányadó lehet harmadik országokkal kapcsolatos jogviszonyokra. Ezért állíthatók az uniós polgári eljárásjogi vívmányok a társadalmi fenntarthatóság célkitűzéseinek szolgálatába.

<sup>4</sup> European Commission: *Shaping Europe's digital future*. Publications Office of the European Union, 2020.

<sup>5</sup> Stephen Mckenzie: *Social sustainability: towards some definitions*. Hawke Research Institute Working Paper Series No 27. Magill, Hawke Research Institute University of South Australia, 2004.

<sup>6</sup> Karl De Fine Licht – Anna Folland: Defining „social sustainability”: towards a sustainable solution to the conceptual confusion. *Etikk i Praksis – Nordic Journal of Applied Ethics*, 13. (2019), 2.

<sup>7</sup> Nicola Dempsey et alii: The social dimension of sustainable development: defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19. (2011), 5.

<sup>8</sup> ENSZ: *Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030*. 2015.

A történeti és dogmatikai alapok tisztázását (*A polgári eljárásjogi területen folytatott igazságügyi együttműködés kezdetei az Európai Unióban – A jövő kihívásai* című alfejezetek) követően kísérletet teszünk olyan eljárásjogi jogterületek bemutatására, amelyek a felek autonómiájának, döntési jogosultságának és választási szabadságának növelésével<sup>9</sup>

- a szegénység felszámolására tett eljárásjogi eszközökkel (*A szegénység mint a társadalmi fenntarthatóság procedurális eszköze* című fejezet);
- a joghoz jutás egyenlő feltételeinek megteremtésével, eljárást segítő és támogató mechanizmusokkal (*A fogyasztóvédelem eljárásjogi eszközrendszere és a társadalmi fenntarthatóság* című fejezet);
- alternatív vitarendezési technikákkal (*Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában és Az alternatív vitarendezés sajátos területe: beruházásvédelmi eljárások a társadalmi fenntarthatóság érdekében* című fejezetek); továbbá
- az ítéletek elismerésének<sup>10</sup> egyszerűsítésével és végrehajtásuk<sup>11</sup> hatékonyságának növelésével (*Társadalmi fenntarthatóság és végrehajtás: az Európai Unió intézkedései a határon átnyúló követelések sikeres végrehajtása érdekében, különös tekintettel az európai számlazárolási rendeletre* című fejezet)<sup>12</sup>

segítik a jogérvényesülés és az alapjogok magas hatékonyságú tényleges érvényesülését.<sup>13</sup>

<sup>9</sup> Király Miklós: A személyek és a felek autonómiája az új nemzetközi magánjogi törvényben. *Jogtudományi Közlöny*, 73. (2018), 12.

<sup>10</sup> Mádl Ferenc – Vékás Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018. 555.

<sup>11</sup> Erről részletesebben lásd a későbbi fejezeteket.

<sup>12</sup> Burián László: Szakértői javaslatok az EU-tagállamok közötti határokon átvívelő végrehajtás előtti akadályok lebontására. *Magyar Jog*, 59. (2012), 3. 177–185.

<sup>13</sup> Szabó Sarolta: European values, fundamental rights and the private international law of the European Union. In Lángos Petra Lea et alii (szerk.): *Hungarian yearbook of international law and European Law 2014*. The Hague, Eleven International Publishing, 2015.

## A polgári eljárásjogi területen folytatott igazságügyi együttműködés kezdetei az Európai Unióban

### *Nemzetközi szerződések*

Az európai integráció elsődlegesen azt célozta, hogy a tagállamok között az egységes piac megteremtésével egyfajta gazdasági integráció jöjjön létre. A polgári igazságügyi együttműködésről és annak eljárásjogi kereteiről eredetileg az európai integráció első lépéseinek tekinthető szerződések<sup>14</sup> nem rendelkeztek, másként fogalmazva: nem tartozott a közös politikák közé ez a témakör. Az 1970-es években egy mozgalom<sup>15</sup> irányította a figyelmet arra, hogy a szegénység felszámolásában és a joghoz jutás egyenlő feltételeinek biztosításában milyen fontos szerepet játszik a polgári eljárásjog. Az *access to justice* mozgalom érdeme, hogy a dogmatikai problémák mellett a jogérvényesítés ténylegességére,<sup>16</sup> azaz a jogvédelem hatékonyságának problémáira irányította a figyelmet.

A polgári eljárásjog területén – közösségi szabályozási hatáskör hiányában – eleinte csak klasszikus nemzetközi szerződésekkel lehetett olyan kérdéseket szabályozni, amelyek a határon átnyúló elemet tartalmazó jogvitákban a joghoz jutást megkönnyítették. Előfordult, hogy valamely nemzetközi szervezet vagy a nemzetközi szabályozás elősegítésére létrejött intézmény keretei között valósult meg a jogalkotás, ami a nemzetközi magánjogi, polgári jogi és/vagy polgári eljárásjogi kérdésekben tartalmazott szabályozást. Így születtek nemzetközi szerződések az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (United Nations Commission on International Trade Law – UNCITRAL) és a Nemzetközi Sze-mélyi Jogállapoti Bizottság (International Commission on Civil Status – ICCS), az Európa Tanács vagy a nemzetközi-kormányközi szervezatként működő Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia (Hague Conference on Private International Law; Conférence de La Haye de droit international privé – HCCH),<sup>17</sup> illetve

<sup>14</sup> Az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó párizsi szerződés, az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó római szerződés és az Euratom Közösséget létrehozó római szerződés.

<sup>15</sup> A 20. század második felében Mauro Cappelletti nevével fémjelzett irányzat az *access to justice* mozgalom.

<sup>16</sup> Kengyel Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Budapest, Osiris, 2003. 305.

<sup>17</sup> Az EU 2007. április 3. óta tagja a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciának.

a külön erre a célra létrehozott nemzetközi intézet (International Institute for the Unification of Private Law – UNIDROIT) keretei között. Példaként említhetők az alábbi egyezmények:

- a külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New York-i egyezmény (1958);<sup>18</sup>
- a kereszt- és vezetéknevekre alkalmazandó jogról szóló müncheni egyezmény (1980. szeptember 5.);<sup>19</sup>
- a viták békés rendezéséről szóló európai egyezmény (1954. április 29.);<sup>20</sup>
- a polgári eljárásra vonatkozó, Hágában az 1954. évi március hó 1. napján kelt nemzetközi egyezmény;<sup>21</sup>
- a nemzetközi adásvétel egységes szabályairól szóló hágai egyezmény (ULIS, 1964) és a nemzetközi adásvételi szerződések megkötésének egységes szabályairól szóló hágai egyezmény (ULFIS, 1964).<sup>22</sup>

A klasszikus nemzetközi jogi együttműködés mellett sajátos, csak az integráció keretei között megvalósuló nemzetköziszerződés-alkotásra is sor került, azaz létrejöttek olyan nemzetközi egyezmények is, amelyek csak a közösségen belüli tagállamok részvételével valósítottak meg egyfajta saját jogvédelmi rendszert a határon átnyúló elemekkel rendelkező jogvitákban. Ennek egyik mintapéldája a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló 1968. szeptember 27-i brüsszeli egyezmény, ami a polgári eljárásjogi együttműködés kiindulópontja a későbbi együttműködés során.

A nemzetközi egyezmények egy ugyancsak sajátos fajtája, amikor az Európai Közösség mint szerződő fél írt alá nemzetközi szerződést más államokkal. Ilyenre került sor az 1988-as Luganói Egyezmény<sup>23</sup> megkötésekor.

<sup>18</sup> UNCITRAL-egyezmény. Az ENSZ-egyezmények teljes listája elérhető: <https://treaties.un.org/Pages/ParticipationStatus.aspx>

<sup>19</sup> ICCS-egyezmény.

<sup>20</sup> Council of Europe egyezmény. Az Európa Tanács egyezményeinek teljes listája elérhető: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>

<sup>21</sup> HCCH-egyezmény. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia egyezményeinek teljes listája elérhető: [www.hcch.net/en/instruments/conventions](http://www.hcch.net/en/instruments/conventions)

<sup>22</sup> UNIDROIT-egyezmény.

<sup>23</sup> A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezmény.

*A következő lépcső: az Európai Igazságügyi Térség alapjainak megteremtése*

Az integráció előrehaladásával azonban újabb lehetőségek nyíltak meg a szabályozás előtt.<sup>24</sup> Azt ugyanis már az Európai Közösséget létrehozó szerződés (EKSZ) 220. cikke is tartalmazta, hogy a tagállamoknak el kell végezniük a bírósági határozatok és a választottbírósági határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó alakiságok egyszerűsítését. Ennek a célkitűzésnek a megvalósítása apró lépésekkel indult.

A Maastrichti Szerződés létrehozta a három pillérből álló Európai Uniót. Új elemként jelent meg a harmadik pillér, a bel- és igazságügyi együttműködés, így az ekkor még kormányközi együttműködésként induló polgári igazságügyi együttműködés keretein belül jöhettek létre a fent említett sajátos hatályú nemzetközi egyezmények. Sajátossága ennek az időszaknak, hogy miután az Európai Unió a létrejöttékor jogi személyiséget még nem kapott, a nemzetközi szerződéskötési képesség is csak az Európai Közösséghez kapcsolódhatott. A Maastrichti Szerződésnek azonban azért van nagy jelentősége, mert a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködést hivatalosan is beillesztette az Európai Unió tevékenységi körébe.

Az Amszterdami Szerződés úgy „közösségiesítette” a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködést, hogy azt az Európai Unióról szóló szerződésből (EUSZ) átemelte az EKSZ-be anélkül, hogy azt a közösségi döntéshozatali eljárás alá vonta volna.

Az Amszterdami Szerződéssel a kormányközi jellegű harmadik pillér már szűkebben volt értelmezett, csak a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés területeit foglalta magában, a bel- és igazságügyi kérdések nagy része (menekültügyi és bevándorlási politika, külső és belső határellenőrzés, igazságügyi együttműködés polgári ügyekben) az EU első, közösségi pillérébe került; a jogterületet az Amszterdami Szerződés önálló címként emelte át az Európai Közösséget létrehozó szerződésbe anélkül, hogy azt a közösségi döntéshozatali eljárás alá vonta volna.

Megmaradt a nemzetközi egyezmények kötésére vonatkozó felhatalmazás, és az EUB viszonylag korán abban is állást foglalt, hogy ez kizárólagos közösségi

<sup>24</sup> Gombos Katalin: Eljárásjogi harmonizációs törekvések az Európai Unióban. *Forum – Acta Juridica et Politica*, 4. (2014b), 2.

hatáskör. Az 1/03. sz. véleményében<sup>25</sup> az EUB a Luganói Egyezmény „felülbírálatakor” folytatott előkészítő munka során hozzá forduló tanácsi előterjesztésre mondta ki, hogy az új Luganói Egyezmény megkötésére vonatkozó hatáskör kizárólagos és nem a tagállamokkal megosztott közösségi hatáskör. Ez alapján került sor az új Luganói Egyezmény megkötésére.<sup>26</sup>

A legényesebb változást azonban az hozta, hogy az Amszterdami Szerződéssel a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés „közösségiesítése” történt meg, ami azt jelenti, hogy innentől lehetővé vált e területet is közvetlenül másodlagos közösségi jogforrásokkal szabályozni. Ehhez a jogalapot az EKSZ 61. cikk c) pontja és – 67. cikkére figyelemmel – 65. cikke teremtette meg.

### *Az Európai Unió Bíróságának jogértelmező tevékenysége*

A tényleges és hatékony jogérvényesülés szempontjából az előző alcímben elemzett lépésnek azért is volt nagy jelentősége, mert – szemben a klasszikus nemzetközi szerződésekkel való jogalkotással, ahol csak kikötés esetén volt az Európai Bíróságnak jogértelmezési lehetősége – a közösségiesített jogterületre eső másodlagos jogforrások értelmezése már főszabály szerint tartozott az EUB hatáskörébe.

Az EKSZ 68. cikke azonban egy másfajta, sajátos korlátozást tartalmazott. Amíg ugyanis az előzetes döntéshozatali eljárás főszabálya (az ekkor hatályos EKSZ 234. cikke<sup>27</sup>) minden korlátozás nélkül lehetővé tette a tagállami bíróságok számára az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezését, addig az EKSZ

<sup>25</sup> 1/03. sz. vélemény a Közösség hatásköre a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, új Luganói Egyezmény megkötéséről [ECLI:EU:C:2006:81].

<sup>26</sup> HL L 147., 2009.6.10., 5–43. Részleteiről lásd Fausto Pocar: *Magyarázó jelentés a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezményről*. 2009/C 319/01.

<sup>27</sup> Meg kell jegyezni, hogy volt egy második típusa is ebben az időben az általános előzetes döntéshozatali eljárásnak, amelyet az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződés (Euratom-szerződés) 150. cikke nevesített. Ez annyiban volt különös jellegű szabályozás, hogy csak az Euratom-szerződés tárgyi hatálya alá tartozó kérdésekre terjedt ki az előterjesztési lehetőség, ugyanakkor ezen kívül más korlátozás nem érvényesült. Ezt igazolja, hogy amikor e rendelkezést a Lisszaboni Szerződés hatályon kívül helyezte, elegendő volt az Euratom-szerződés 106a. cikkének utaló szabályát beiktatni, és ennek folytán az Euratom-szerződés szabályozási területeire eső kérdésekben is alkalmazni lehetett – többek között – az EUSZ 19. és az EUMSZ 267. cikkét.

IV. címe alá tartozó ügyekben<sup>28</sup> csak olyan bíróságok fordulhattak előzetes döntéshozatali kérdéssel az Európai Bírósághoz, amelyek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség. Ezzel az e jogterületre eső ügyekben az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezéséből ki voltak zárva az alacsonyabb fokon eljáró bíróságok. Ez a szabály erősen problematikus volt, valójában ugyanis megkettőzte – és ha a büntető igazságügyi együttműködés kérdését is megvizsgáljuk, az itt irányadó másfajta korlátozással<sup>29</sup> megháromszorozta – az előzetes döntéshozatali előterjesztések típusait az előterjesztési jogosultság alapján, és számos ügyben kizárta a kellően hatékony jogvédelem érvényesítését azáltal, hogy az ilyen ügyekben korlátozta az előterjesztési jogosultságot.

Számos olyan kérdésben, ami a joghoz jutás legelső „védvonalát” érintette (például a joghatóság, perfüggőség, összefüggő eljárások, határozatok elismerése és végrehajtása) nem kerülhetett az ügy az EUB egységes értelmezési monopóliumának szűrője alá, ha az eljárást nem az „utolsó fokon eljáró” tagállami bíróság kezdeményezte. Az ilyen ügyekben az alacsonyabb fokú tagállami bíróságok részéről voltak próbálkozások az előterjesztésekre, azonban az ekkor hatályos szabályok alapján csak a hatáskörének hiányát megállapító határozatok születettek az EUB részéről.<sup>30</sup>

Ebben az időszakban az EUB azokban az esetekben, amikor olyan bíróságok fordultak hozzá, amelyek határozataival szemben a tagállami jogi rendelkezések értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, problémamentesen tudott iránymutató érdemi döntéseket hozni,<sup>31</sup> és olyan esetekben is elfogadott előterjesztéseket

<sup>28</sup> Ebben a címben volt szabályozva a polgári igazságügyi együttműködés is.

<sup>29</sup> Itt most nem vizsgált témakör a büntügyi területen folytatott igazságügyi együttműködés, de a teljesség kedvéért fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az ebben az időszakban hatályos Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 35. cikke lehetőséget teremtett ugyan előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatására, de korlátozásokkal. Az egyes tagállamoknak külön alávetési nyilatkozatot kellett tenni az EUB hatáskörének elismeréséről. Az EUB honlapján tájékoztató volt megtalálható arról, hogy az egyes tagállamok az EUSZ 35. cikkével összefüggésben milyen nyilatkozatokat tettek. Magyarország az EUSZ 35. cikk második bekezdés szerinti nyilatkozatát megtette, így a harmadik pillérbe tartozó kérdések vonatkozásában az Európai Bíróságnak fennállt az előzetes döntéshozatali eljárás lefolytatására vonatkozó hatásköre a magyar előterjesztésű ügyekben, voltak azonban olyan tagállamok, amelyek nem tettek alávetési nyilatkozatot, vagy tettek ugyan, de nem teljes körű felhatalmazást adtak, így kizártak bizonyos ügyeket az előterjesztés lehetősége alól.

<sup>30</sup> C-278/09. Olivier Martinez és Robert Martinez kontra MGN Ltd. [ECLI:EU:C:2009:725].

<sup>31</sup> C-585/08. és C-144/09. sz. Peter Pammer kontra Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG (C-585/08.) és Hotel Alpenhof GesmbH kontra Oliver Heller (C-144/09.) egyesített ügyek [ECLI:EU:C:2010:740], 33. pont.

e jogterületről, amikor a nemzeti jogban dogmatikailag vitatott volt, hogy a konkrét ügyben lehetséges-e jogorvoslat az előterjesztő bíróság döntésével szemben.<sup>32</sup> A hatékony jogvédelemhez való hozzájutás szempontjából kifogásolható Olivier Martinez és Robert Martinez kontra MGN Ltd. ügyben a konkrét jogsérelmes helyzet feloldására bírói leleménnyel, más módon mégis sor kerülhetett, ugyanis a Tribunal de grande instance de Paris C-161/10. sz., megismételt előterjesztésére az előzetes döntéshozatali eljárás már lefolytatható volt. Ez azonban nem volt generális megoldás, csak azért kerülhetett rá sor, mert időközben hatályba lépett a Lisszaboni Szerződés, ami eltörölte ezt a korlátozást, így a viszonylag közeli időpontra figyelemmel a második előterjesztés alapján már érdemi eljárás lefolytatására került sor. Az EUB a C-509/09. sz. üggyhöz egyesítette az előterjesztést, és így az eDate Advertising GmbH és társai kontra X és Société MGN Ltd. ítéletében<sup>33</sup> határozott a feltett fontos eljárásjogi kérdésekben. Azt, hogy az EKSZ 68. cikkét jogvédelmi szempontból aggályosnak lehetett tekinteni, igazolja az is, hogy a C-283/09. sz. Artur Weryński kontra Mediatel 4B spółka z o. o.<sup>34</sup> ügyben az EUB – megfogadva a főtanácsnok indítványát –, befogadta a röviddel a Lisszaboni Szerződés hatályba lépését megelőzően a Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia lengyel bíróságtól érkezett előzetes döntéshozatali kérelmet, holott ez a bíróság sem minősült olyanak, amelynek határozatával szemben nincs további jogorvoslat. A probléma generális megoldására a 2009. december 1. napján hatályba lépett Lisszaboni Szerződésig kellett várni, ez a szerződés ugyanis hatályon kívül helyezte az EKSZ kifogásolt rendelkezését.

### *Az integráció további lépcsői*

Az Amszterdami Szerződéshez azonban – a fenti kritika mellett is – számos olyan eredmény köthető, ami lényeges előrelépést jelent az addigi szabályozáshoz képest. Ez a szerződés hozta létre a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térségét, ami azzal a kézzelfogható előnnyel járt, hogy a személyek szabad mozgásához kapcsolódó valamennyi jogterület vonatkozásában lehetővé vált a másodlagos közösségi jogforrásokkal való szabályozás. A jog

<sup>32</sup> C-14/08. sz. Roda Golf & Beach Resort SL. [ECLI:EU:C:2009:395], 24–30. pont.

<sup>33</sup> C-509/09. sz. eDate Advertising GmbH és társai kontra X és Société MGN Ltd. [ECLI:EU:C:2011:685].

<sup>34</sup> C-283/09. sz. Artur Weryński kontra Mediatel 4B spółka z o. o. [ECLI:EU:C:2011:85].

érvényesülése<sup>35</sup> mint célkitűzés elsősorban az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférést jelöli, aminek megnyilvánulásaként számos másodlagos jogforrás megalkotására került sor. A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének szempontja általában is igen hangsúlyossá vált, de a másodlagos jogalkotásban kiemelkedő szerepet kapott a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés is. Az Európai Tanács 1999. őszi tamperei rendkívüli ülésén határoztak az állam- és kormányfők a *tamperei programként* emlegetett intézkedéscsomagról. Célul tűzték ki a polgári igazságügyi együttműködésben a kölcsönös bizalom és kölcsönös elismerés elvének megvalósítását,<sup>36</sup> ami a gyakorlatban az eltérő tagállami jogrendszerek közelítése mellett a különbözőségekből adódó igényérvényesítési akadályok<sup>37</sup> fokozatos lebontását is magában foglalta.

A Nizzai Szerződés lehetővé tette, hogy a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területére tartozó intézkedéseket – a családjog kivételével – együttdöntési jogalkotási eljárás keretében hozzák meg. E módosítás után valóságos jogalkotási dömping indult az Európai Unióban, sorra születtek a polgári igazságügyi együttműködés területére eső jogi aktusok. Úgy is fogalmazhatunk, hogy ebben az időszakban a polgári igazságügyi együttműködés területe az Európai Unió egyik legjelentősebb szakpolitikájává vált.<sup>38</sup>

A témakör súlyát támasztja alá, hogy az EU állam- és kormányfőinek 2004 novemberében megtartott, a bel- és igazságügyekre koncentráló ülésén megszületett a következő, több évre szóló intézkedéscsomag is, amely *hágai program* néven vált közzismertté. A hágai program döntő súlyt helyezett a kölcsönös elismerés elvének megvalósítására, és azt előíranyozta kiterjeszteni olyan új jogterületekre is, amelyek korábban kívül estek a közös szabályozáson (említhetők a családi jog egyes, főként vagyoni jogi elemei, vagy az öröklési jog, azon belül

<sup>35</sup> Lásd részletesebben: Gombos Katalin: *A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban*. Budapest, CompLex, 2014a.

<sup>36</sup> A 120/78. számú, de az ügyben szereplő termék alapján csak Cassis de Dijonról híressé vált ítéletben megfogalmazott eredeti elv, a *mutual recognition* mára a jogharmonizáció egyik legfontosabb alapelvevé vált.

<sup>37</sup> Lásd ezt a kérdést a magyar előzetes döntéshozatali eljárások tükrében: Somssich Réka: Uniform or diverging application of EU instruments in the field of private international law by national jurisdictions – Preliminary references in the area of judicial cooperation in civil matters. In Szabados Tamás – Király Miklós (szerk.): *Perspectives of unification of private international law in the European Union*. Budapest, Eötvös University Press, 2018.

<sup>38</sup> Fazekas Judit: Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban a Hágai Programtól a Stockholmi Programig. In Virág György (szerk.): *OKRI Szemle*. 2. kötet. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2012. 57.

döntően a végrendeletek). A hágai program megvalósítása érdekében a Bizottság és az Európai Unió Tanácsa (Tanács) cselekvési tervet fogadott el, amely tartalmazta a prioritások végrehajtásához szükséges konkrét intézkedéseket, ezek között az egységes igazságügyi térség megteremtését is. Az egységes igazságügyi térség jelenti valójában a joghoz és igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáférést. E célkitűzésekkel szoros összefüggésben megszületett egy egyedi program is, amelyet az Európai Parlament és a Tanács 1149/2007/EK határozatával fogadott el.<sup>39</sup> Ez az *alapvető jogok és jogérvényesülés általános program* keretében a 2007–2013-as időszakra a *polgári jogi jogérvényesülés egyedi program* létrehozását határozta el.

### *A Lisszaboni Szerződés*

A 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződés felszámolta az Európai Unió pilléres szerkezetét. Ezzel eltűntek a különbségek az eddig különböző pillérekbe tartozó jogterületek szabályozási lehetőségeiben. A polgári igazságügyi együttműködés területén ez annyiban hozott újabb lényeges változást, hogy a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területével kapcsolatos összes intézkedést a rendes jogalkotási eljárás alá vonta. A családjog területére azonban a főszabálytól eltérően a különleges jogalkotási eljárást kell alkalmazni, amelynek lényege, hogy a Tanács a Parlamenttel folytatott konzultációt követően egyhangúlag hozza meg a határozatait.

A hágai programot pedig a *stockholmi program* követte, amely a jogérvényesülési és biztonsági szakpolitikákra vonatkozó átfogó tervet, továbbá a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség jövőbeni továbbfejlesztésének menetrendjét vázolta fel a 2010-től 2014-ig terjedő ötéves időszakra. A négy nagy prioritás köré csoportosuló program konkrét javaslatokat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy hogyan lehetne hatékonyabb és a polgárok számára kézzelfoghatóbbá tenni a bel- és igazságügyi együttműködés pozitív hozadékait.<sup>40</sup> Így prioritás volt a fokozott jogi védelem az uniós polgárok számára, a polgárok életének megkönnyítése. A polgárok életének megkönnyítése alatt

<sup>39</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 2007. szeptember 25-i 1149/2007/EK határozata az *Alapvető jogok és jogérvényesülés* általános program keretében a 2007–2013-as időszakra a *Polgári jogi jogérvényesülés* egyedi program létrehozásáról.

<sup>40</sup> Geert Van Calster: *European private international law*. Oxford–Portland, Hart, 2016.

elsősorban az olyan mechanizmusok beindítását kell érteni, amelyek könnyebbé teszik a személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférését, azt, hogy az unión belül bárhol érvényesíthessék jogaikat. Prioritás, hogy a határon átnyúló jogvitákra tekintettel javítani kell az igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek közti együttműködést, és a belső piac előnyeinek jobb kiaknázása érdekében<sup>41</sup> a kereskedelem területén is biztosítani kell a megfelelő jogi eszközöket.

### *Az együttműködés fejlesztése Lisszabon után*

A szabadság, a biztonság és a jog térsége jövőjének meghatározása érdekében az Európai Tanács 2014 júniusában elfogadta a poszt-Stockholm-program<sup>42</sup> iránymutatásait. Ez a program lassított az eddigi lendületen, úgy is fogalmazhatunk, hogy a kevesebb néha több elve alapján főként nem új területek szabályozás alá vonása, hanem a meglévő együttműködés mélyítése lett a fő szempont. A program stratégiai iránymutatásként fogalmazta meg, hogy következetesen és eredményesen végre kell hajtani az elfogadott intézkedéseket, szorosabbá kell tenni az együttműködést, növelni kell az uniós ügynökségek szerepét és fel kell térképezni az új technológiákban rejlő lehetőségeket. A jog érvényesülésének térsége területén az európai polgárok megfelelő tájékoztatása, információkhoz való hozzáférése, illetve tudatosságuk növelése volt a fő cél. Az európai igazságügyi jogalkotást is a növekedés szolgálatába kellett állítani (*justice for growth*), ami jelenti egyrészt a meglévő jogforrások generációs felülvizsgálatát (egyes jogforrások második vagy harmadik generációs felülvizsgálatára is sor került már), másrészt új, 21. századi kihívásoknak való megfeleltetését. Ez utóbbi körbe sorolható az adatvédelmi szemlélet erősítése, és általában az alapjogi szemlélet<sup>43</sup> és az alapjogi bíráskodás előtérbe kerülése is.

Ebben az időszakban a polgári igazságügyi együttműködés uniós vívmányai-ként megjelölhető, mind szélesebb szabályozási kört lefedő jogszabályok egyrészt közvetlen uniós jogérvényesítési lehetőségeket teremtettek a jogalanyok számára,

<sup>41</sup> Lásd egyik területét: Szücs Anikó Edit: A nehéz helyzetben lévő vállalkozások állami támogatásának lehetőségei az Európai Unió szabályai keretében. In Strihó Krisztina – Szegedi László (szerk.): *Európai szabályozáspolitikai kihívások. Tématerületi Kiválósági Program*. Kézirat. 2020.

<sup>42</sup> Council of the European Union: *Justice and home affairs. Press release*, 10578/14, 2014.

<sup>43</sup> Lásd erről: Orbán Endre: Quo vadis, „alkotmányos identitás”? *Közjogi Szemle*, 11. (2018), 3.

másrészt közvetlen együttműködést biztosítottak a bíróságok és a tagállamok illetékes hatóságai között, amire esetenként intézményi háló is létrejött.

Az EU az 1382/2013/EU rendelettel<sup>44</sup> a *JUSTICE-program*, míg az 1381/2013/EU rendelettel<sup>45</sup> a *Rights, Equality and Citizenship program* létrehozásáról döntött. Mindkét program azt szolgálta, hogy előmozdítsa az Európai Unió egységes jogérvényesítésen alapuló térségének létrejöttét. A polgári jogi és polgári eljárásjogi területen e programok főként az igazságszolgáltatás szereplőinek képzésével kívántak hozzájárulni az európai jog korszerű, gyakorlati alkalmazásához. Emellett számos európai szintű hálózati együttműködés megteremtésére került sor a jogérvényesítés és az egyes jogok gyakorlásának előmozdítására. A program kihasználta az elektronikus ismeretterjesztés új eszközeit is (például *European e-Justice* portál),<sup>46</sup> és az európai polgárok, vállalkozások jobb jogismeretét, jogaik hatékonyabb gyakorlását célozta számos tanácsadó szerv létrehozása is (például a SOLVIT),<sup>47</sup> illetve az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jobb biztosítása érdekében is történtek előrelépések. A *Rights, Equality and Citizenship 2014–2020 program*<sup>48</sup> a polgári igazságügyi területen főként a diszkriminációmentesség biztosítása, az esélyegyenlőség és az emberi jogok érvényesítése terén kívánt előrelépni. Különös súllyal érvényesültek a sérülékeny csoportok (gyermekek, fiatalok, nők) védelmével kapcsolatos intézkedések (*Daphnae*), általában a gyermekek jogainak védelmére tett jogi lépések. A korábbinál sokkal inkább előtérbe került az adatvédelem és az európai polgári jogok védelme, a fogyasztójogok védelme.

### *Lehetséges lépések az igazságügyi együttműködés továbbfejlesztéséhez*

Az Európai Tanács 2019 júniusában elfogadta a 2019–2024-es időszakra szóló *stratégiai menetrendet* a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségre vonatkozóan.<sup>49</sup> Ennek négy építőeleme az értékek és a jogállamiság

<sup>44</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 2013. december 17-i 1382/2013/EU rendelete a 2014 és 2020 közötti időszakra vonatkozó *Jogérvényesülés* program létrehozásáról.

<sup>45</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 2013. december 17-i 1381/2013/EU rendelete a 2014 és 2020 közötti időszakra vonatkozó *Jogok, egyenlőség és polgárság* program létrehozásáról.

<sup>46</sup> *European e-Justice*. 2020.

<sup>47</sup> *SOLVIT*. 2020.

<sup>48</sup> European Commission: *Rights, Equality and Citizenship Programme 2014–2020*. 2013.

<sup>49</sup> Európai Tanács: *A 2019–2024-es időszakra szóló Új Stratégiai Menetrend*. 2019.

tiszteltben tartása, a kölcsönös bizalom és a közös európai térségünk védelme, továbbá az új technológiák és a mesterséges intelligencia használatának elsajátítása. A Lisszaboni Szerződés elfogadása óta az Európai Unió főként olyan jogszabályok kidolgozására összpontosította a figyelmét, amelyek szilárd jogi keretet biztosítanak a bel- és igazságügy területén. Most a már hatályos jogi eszközök és szakpolitikai intézkedések végrehajtása és megszilárdítása került előtérbe. Célkitűzés a nagyobb összhang megteremtése az EU belső és külső politikái között, különösen a globális dimenzióval rendelkező területeken (adatvédelem, AI-szabályozás). Az igazságügyi együttműködés területén cél a jogérvénysülés valódi európai térségének kialakítása, ahol tiszteltben tartják a különböző jogrendszereket, és ahol a tagállamok kölcsönös bizalommal viseltetnek egymás igazságügyi rendszerei iránt. Vegyünk néhány példát arra, hogy a polgári jogi együttműködésben különösen mely területeken várhatók uniós fellépések! Folyamatos tendencia a minőségi uniós jogalkotásra törekvés, ennek megnyilvánulásaként célkitűzés az uniós jogszabályok következetességének és közérthetőségének előmozdítása. A gyakorlati tapasztalatok és hatásvizsgálatok eredményeként kimondható, hogy a megfelelő joghoz jutás érdekében fontos az igazságszolgáltatás igénybevételének egyszerűsítése. A határozatok és az ítéletek kölcsönös elismerésére régóta létezik több uniós jogforrás, ezek időszaki felülvizsgálata mellett a legfőbb törekvés a kölcsönös elismerés fokozása. Erősíthető az együttműködés továbbá az európai polgárok Európai Unión belüli szabad mozgásához, letelepedéséhez és munkavállalásához való jogának tényleges érvényesülése érdekében.

A Bizottság 2019–2024 közötti hat prioritásában is szerepel az európai életmód előmozdítása címszó alatt az igazságügyi együttműködés fejlesztése mint a polgárok és értékeik védelme érdekében tett lépés. Ez az igazságügyi együttműködés területén elsősorban a kölcsönös bizalom továbbépítését jelenti, továbbá a tagállami jogrendszerek egyfajta összekapcsolása teremtheti meg ténylegesen az európai igazságszolgáltatási térséget. A társadalmi fenntarthatóság érdekében fontos még az alapvető jogok prioritáson belül megfogalmazott célkitűzések megvalósítása, amelyek a jogállamiság, az alapvető jogok, a fogyasztók védelmét szolgálják, és a fogyasztói tudatosság növelését kívánják elérni az áruk, szolgáltatások és élelmiszerek tekintetében. Célkitűzés olyan jogszabályi környezet kialakítása is, amely a fogyasztói tájékozottság növelése irányában hat, amelynek eredményeként garantálható, hogy a fogyasztóvédelmi rendelkezések hatékonyan érvényre jutnak, és a jogi szabályozás megfelel a digitális kor kihívásainak is.

A digitális korra felkészült Európa számára nagy kihívás az adatvédelmi szabályozás megreformálása, továbbá különösen az igazságügyi együttműködésben az internetalapú hálózati együttműködések szerepének növelése, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban való hasznosíthatóságának megfontolása.

## **A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés jelenlegi rendszerének elemei**

### *Jogalap a másodlagos jogforrások elfogadására*

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés alapvető rendelkezése az EUMSZ 81. cikke. Eszerint az együttműködés keretében olyan intézkedések is elfogadhatók, amelyek célja a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése.<sup>50</sup> E célok elérése érdekében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapít meg – különösen, ha ez a belső piac megfelelő működéséhez szükséges –, biztosítandó a következőket:

- a bírósági és bíróságon kívüli ügyekben hozott határozatok tagállamok közötti kölcsönös elismerése és azok végrehajtása;
- a bírósági és bíróságon kívüli iratok határokon túlra történő kézbesítése;
- a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetősége;
- együttműködés a bizonyításfelvétel terén;
- az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés;
- a polgári eljárások zökkenőmentes lefolytatását gátló akadályok megszüntetése (szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárásjogi szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával);
- alternatív módszerek kidolgozása a jogviták rendezésére;
- a bírák, ügyészek és az igazságszolgáltatási alkalmazottak képzésének támogatása.<sup>51</sup>

<sup>50</sup> EUMSZ 81. cikk (1) bekezdés.

<sup>51</sup> EUMSZ 81. cikk (2) bekezdés.

### *Távolmaradási, kimaradási lehetőségek*

Az Egyesült Királyság, Írország és Dánia kiegészítő jegyzőkönyvet csatolt az Amszterdami Szerződéshez, majd a Lisszaboni Szerződéshez, amelyekben a szabadság, a biztonság, és a jog érvényesülése térségére hozandó intézkedések hatálya alól kizárták magukat.<sup>52</sup> Az Egyesült Királyság 2020. január 31-én kilépett az Európai Unióból, ezért az alapító szerződések rendelkezései már nem irányadók rá. Azt, hogy a jövőben hogyan fog alakulni a helyzete az igazságügyi együttműködés területén az Európai Unió tagállamai viszonylatában létrejött magánjogi jogvitákban, az Európai Unió és az Egyesült Királyság között megkötendő megállapodás fogja rendezni,<sup>53</sup> addig a polgári igazságügyi vívmányok tekintetében úgy kell rá tekinteni, mint harmadik államra. Így a jelenlegi rendszerben csak Írország és Dánia speciális helyzetét szükséges áttekinteni.

Írország nem zárkózott el teljesen az uniós jogszabályok alkalmazásától, hanem fenntartotta magának azt a jogot, hogy a polgári igazságügyi együttműködés területét érintő javaslat benyújtását követő három hónapon belül írásban bejelentsé az együttműködéshez való csatlakozását.<sup>54</sup> Az e területen elfogadott uniós normák preambuluma tájékoztatást nyújt arról, hogy az adott jogforrás megalkotásában részt vett-e Írország. A jogforráshoz való csatlakozásra azonban egy bejelentéssel utólag is sor kerülhet, amelyről a Bizottságnak határozatot kell elfogadnia. Ebben az esetben a jogforrás az e határozatról szóló értesítés kézhezvételének napjától alkalmazandó az utólag csatlakozó tagállam vonatkozásában. Dánia helyzete ennél bonyolultabb. Dániának a Lisszaboni Szerződéshez csatolt jegyzőkönyv alapján kimaradási (*opt-out*) lehetősége van, így a polgári igazságügyi együttműködés területén elfogadott jogforrások Dániára csak abban az esetben alkalmazhatók, ha az Európai Unió és Dánia között erre az együttműködésre párhuzamos megállapodás jön létre.<sup>55</sup>

<sup>52</sup> Írország a polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködéssel kapcsolatban eddig meghozott uniós normák elfogadásában részt vett, illetve utóbb csatlakozott. Dánia viszont eddig az együttműködést ezen a területen elutasította. A legutóbbi idők terméke, hogy néhány párhuzamos megállapodás kötése került sor egyes jogforrások Dániában történő alkalmazhatósága érdekében.

<sup>53</sup> Lásd még: Raffai Katalin: Az Európai Unió és az Egyesült Királyság nemzetközi magánjogi kapcsolatrendszere a brexit után. *Külgazdaság*, 64. (2020), 1–2.

<sup>54</sup> Ezt nevezik a szakzsargonban *optinálásnak* a tagállami *opt-in* nyilatkozat alapján.

<sup>55</sup> E problematikával foglalkozik Juliane Kokott főtanácsnok a C-49/12. számú, *The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs v. Sunico ApS és M & B Holding ApS v. Sunil Kumar*

## Az elfogadott intézkedések – körkép a jelenlegi szabályokról

Ahogy az EUMSZ 81. cikkében adott szabályozási felhatalmazásból is látszik, a polgári eljárásjog területén sokszínű lehetőség nyílik a szabályozásra. Az Európai Unió élt is ezzel a lehetőséggel, így megállapíthatjuk, hogy a polgári igazságügyi együttműködés területén született másodlagos jogforrások túlnyomó többsége eljárási típusú szabályokkal<sup>56</sup> rendezi a határon átnyúló jogviszonyokat.<sup>57</sup> A jogforrásokat tematikus rendben, több szempontú csoportosításban tekintjük át, amely alapján egy jó áttekintés nyerhető a szabályozás jelenlegi állásáról, majd a jövőben várható változások, kihívások értékelésére kerül sor.

### *Joghatósági szabályok*

Minden jogvitában az egyik elsőként felmerülő kérdés, hogy milyen fórumhoz fordulhatunk ügyünk intézésével. A szabályozási tárgykör alapján csoportosítva találunk olyan uniós jogforrásokat, amelyek a joghatósági szabályok megalkotásával a nemzetközi ügyelosztást szabályozzák. A jogforrásokban tipikusan ezekkel együtt jelennek meg a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok.

A jelenleg hatályos ilyen jogforrások:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2012. december 12-i 1215/2012/EU rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Brüsszel Ia.).<sup>58</sup>

Harwani ügyben az Østre Landsret (Dánia) által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem folyamatban lévő eljárásban a 2013. április 11-én előterjesztett indítványában.

<sup>56</sup> Lásd részletesebben: Peter Schlosser – Burkhard Hess: *EU-Zivilprozessrecht*. 4. Auflage. München, C. H. Beck, 2015.

<sup>57</sup> Lásd részletesen a főbb jogforrások kommentárszerű feldolgozását: Reinhold Geimer et alii: *Europäisches Zivilverfahrensrecht: Kommentar zur EuGVVO, EuEheVO, EuZustellungsVO, EuInsVO, EuVTVO, zum Lugano-Übereinkommen und zum nationalen Kompetenz- und Anerkennungsnachsicht (Grauer Kommentar)*. Gebundene Ausgabe – 16. Dezember. 3. Auflage. München, Beck, 2009.

<sup>58</sup> A rendeletre lásd részletesebben: Simon Károly László – Sirhán Bálint (szerk.): *Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben*. Budapest, Országos Bíróági Hivatal, 2016.

- A Tanács 2003. november 27-i 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről<sup>59</sup> (Brüsszel IIa.).<sup>60</sup>

### *Az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok*

A határon átnyúló elemeket tartalmazó jogvitákban nemcsak az eljáró fórum kijelölésére szolgáló szabályok megalkotására van szükség, hanem kollíziós szabályok elfogadása indokolt a jogvitára irányadó, alkalmazandó jog meghatározására is. Az alkalmazandó jog kiválasztásának rendjét szabályozó jogforrások:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2008. június 17-i 593/2008/EK rendelete a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról<sup>61</sup> (Róma I.).<sup>62</sup>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2007. július 11-i 864/2007/EK rendelete a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.).<sup>63</sup>
- A Tanács 2010. december 20-i 1259/2010/EU rendelete a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó meg erősített együttműködés végrehajtásáról (Róma III.).<sup>64</sup>

<sup>59</sup> Katharina Boele-Woelki – Cristina González Beilfuss: *Brussels II bis: its impact and application in the member states*. Antwerpen, Intersentia, 2007.

<sup>60</sup> A rendelet gyakorlati tapasztalataira lásd Szeibert Orsolya: *Határtalanul – a házasság felbontása és annak járuléka az Európai Unió rendeleter és az új nemzetközi magánjogi törvény fényében*, kitekintéssel a legújabb EuB döntésekre. *Családi Jog*, 16. (2018), 3.

<sup>61</sup> A rendelet lehet egy állomása a kollíziós szerződési jog egységesítésének. Nagy tekintélyű jogtudósok fáradoznak az egységesítési munkán, ennek eredményeként olyan publikált anyagok jelentek meg, amelyeket a joggyakorlat a rendelet kommentárjaként is hasznosan felhasználhat. Lásd Franco Ferrari – Stefan Leible (szerk.): *Rome I regulation. The law to applicable contractual obligation in Europe*. Munich, Sellier European Law Publishers, 2009.

<sup>62</sup> Lásd a rendeletről részletesen: Ulrich Magnus – Peter Mankowski (szerk.): *European commentaries on private international Law. ECPIIL commentary. Volume II. Rome I regulation*. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2017.

<sup>63</sup> Ulrich Magnus – Peter Mankowski (szerk.): *European commentaries on private international law. ECPIIL commentary. Volume III. Rome II regulation*. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2019.

<sup>64</sup> Graf-Peter Calliess – Moritz Renner: *Rome regulations: commentary*. The Hague, Wolters Kluwer International, 2020.

### *Komplex jogforrások*

Azokat az uniós jogforrásokat nevezhetjük komplexnek, amelyek mind a joghatóság, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása, mind pedig az alkalmazandó jog területére együtt, egy jogforrásban tartalmaznak előírásokat. Az utóbbi időszak jogalkotásában gyakoribbak az ilyen jogforrások:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2012. július 4-i 650/2012/EU rendelete az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről.<sup>65</sup>
- A Tanács 2008. december 18-i 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről.<sup>66</sup>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2015. május 20-i (EU) 2015/848 rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról.<sup>67</sup>

### *Joghoz jutást elősegítő jogforrások*

A joghoz jutás szempontjából azoknak a szabályoknak van nagy jelentősége, amelyek megkönnyítik az igények érvényesítését. Két nagy kategóriába sorolhatók az ezzel kapcsolatos intézkedések az Európai Unióban. A joghoz jutás garanciális szabályait az Alapjogi Charta *Igazságszolgáltatás* cím alatt elhelyezett rendelkezései tartalmazzák. Ezek nevesítve az alábbi jogokat fogalmazzák meg:

<sup>65</sup> Szöcs Tibor: Az európai öröklési rendelet mint új kihívás. *Közjegyzők Közlönye*, 63. (2016), 2.

<sup>66</sup> A rendeletet lásd részletesebben: Simon Károly László: Az európai tartási rendelet. In Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. III/III. Budapest, HVG–ORAC, 2018b.

<sup>67</sup> Bóka János: A szerkezetátalakítási eljárások és a fizetéseképtelenség új megközelítése az Európai Unióban. In Auer Ádám – Papp Tekla (szerk.): *A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban – Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2016; Nagy Adrienn: *Kézikönyv az európai fizetéseképtelenségi eljáráshoz*. Budapest, HVG–ORAC, 2013.

- a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog (47. cikk);
- az ártatlanság véelme és a védelemhez való jog (48. cikk);
- a bűncselekmények és büntetések törvényességének és arányosságának elvei (49. cikk); valamint
- a kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalma (50. cikk).

Ezek közül a bűncselekmények és büntetések törvényességének és arányosságának elvei kizárólag büntetőeljárás esetén értelmezhetők, a további garanciák viszont megfelelően irányadók a polgári eljárásjog területén is a megfelelő képviselőhöz való jog és a *res iudicata* elvének érvényesítése során.

A másik, önállósodottnak tekinthető kategóriába olyan uniós minimumszabályok tartoznak, amelyek a joghoz jutás anyagi feltételeinek megteremtésével segítik a jogérvényesülést:

- A korábbi dogmatikában szegénységként<sup>68</sup> is emlegetett joghoz jutást segítő uniós eszköz a rászorulóknak számára a bíróság előtti igényérvényesítést, a költségek előlegezése és megfizetése alóli mentesítést lehetővé tevő szabályokról<sup>69</sup> rendelkező jogforrás: A Tanács 2003. január 27-i 2003/8/EK irányelve a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról.<sup>70</sup>
- Az eljárást támogató együttműködés körében emlithető továbbá a bűncselekmények más uniós országban élő sértettjeinek járó kártérítés nyújtására kialakított uniós együttműködési rendszer, amely a joghoz jutást azzal segíti elő, hogy a szándékos bűncselekmények áldozatai számára a kártérítéshez való hozzájutás céljából minimumszabályokat hoz létre az Európai Unión belül: a Tanács 2004. április 29-i 2004/80/EK irányelve a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről.<sup>71</sup>

<sup>68</sup> Király Lilla: *A szegénységtől a jogi segítségnyújtásig*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2012.

<sup>69</sup> Erről a kérdéstről lásd részletesebben a későbbi fejezeteket.

<sup>70</sup> Ehhez szorosan kapcsolódik általában a jogi segítségnyújtás kérdésköre. Lásd a témáról bővebben: Király Lilla – Nickolas Squires: Legal aid in the EU: from the Brussels convention of 1968 to the Legal Aid Directive of 2003. *Coventry Law Journal*, 16. (2011), 2.

<sup>71</sup> Gombos Katalin: A Tanács 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről. In Gatter László (szerk.): *A Bírák Nagy Kézikönyve*. Budapest, Complex, 2010. 1157–1165.

### *Jogsegély típusú jogforrások*

A polgári perben számos eljárási cselekményhez lehet szükség határon átnyúló jogsegélyre. Különösen ilyennek tekinthető az iratok kézbesítéséhez és a bizonyítás felvételéhez nyújtott jogsegély. E területre az alábbi jogforrások születtek:

- az Európai Parlament és a Tanács 2007. november 13-i 1393/2007/EK rendelete a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (iratkézbesítés), és az 1348/2000/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről;
- a Tanács 2001. május 28-i 1206/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről.<sup>72</sup>

### *Alternatív vitarendezést szabályozó jogforrások*

Az Európai Unió igazságügyi politikájának fontos célkitűzése, hogy a polgárai és a vállalkozások számára egyaránt lehetővé tegye a hatékony jogorvoslathoz való hozzájutást. Különösen a több tagállamot érintő ügyekben és az európai uniós jog alapján őket megillető jogok sérelmével kapcsolatos ügyekben fontos a gyors és hatékony segítséget nyújtó rendszerek megteremtése.<sup>73</sup> Erre a kérdésre az Európai Unió az eljárásjogi vívmányok körébe tartozó alábbi alternatív vitarendezési mechanizmusokra vonatkozó szabályozási keretet hozta létre:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2008. május 21-i 2008/52/EK irányelve a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól.<sup>74</sup>

<sup>72</sup> A jogsegélytípusú együttműködésről lásd Boreczki Szabolcs: 1. Iratok kézbesítése külföldön. 2. Bizonyítás felvétele külföldön. In Gombos Katalin – Simon Károly László (szerk.): *Hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés polgári ügyekben*. Budapest, Dialóg Campus, 2020. 89–121.

<sup>73</sup> Lásd még lehetséges szabályozási irányként: Harsági Viktória – Cornelius Hendric Van Rhee: Collective redress in the European Union: comparative perspectives. In Harsági Viktória – Cornelius Hendric Van Rhee (szerk.): *Multi-party redress mechanisms in Europe: squeaking mice?* Cambridge, Intersentia, 2014.

<sup>74</sup> Az irányelvről lásd részletesebben: Gyekiczky Tamás: *A mediációról mint a polgári és kereskedelmi jogviták bíróságon kívüli rendezésének lehetőségéről: Az Európai Unió mediációs irányelve a német és a magyar polgári eljárásjog tükrében. Jog-összehasonlító tanulmány*. Budapest, Gondolat, 2010.

- Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 2013/11/EU irányelve a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói alternatív vitarendezési irányelv).
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-i 2013/524/EU rendelete a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói online vitarendezési irányelv).<sup>75</sup>

### *Alternatív európai eljárási szabályok*

Az igazságügyi együttműködés területén találunk olyan szabályokat is, amelyek a tagállami szabályokkal konkuráló, a határon átnyúló elemet tartalmazó jogvitákban választható európai eljárásokat szabályoznak. Ezek közös sajátossága, hogy nem a tagállami szabályozás helyébe lépnek, hanem – választásuk esetén – azzal párhuzamos eljárásjogi lehetőségeket teremtenek. Ilyen jogforrások az alábbiak:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 21-i 805/2004/EK rendelete a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról.<sup>76</sup>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2007. július 11-i 861/2007/EK rendelete a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről.<sup>77</sup>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 1896/2006/EK rendelete az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról.<sup>78</sup>

<sup>75</sup> Ez a rendelet többféle alternatív vitarendezésre lehetőséget ad. Az alternatív vitarendezésről lásd még részletesen a későbbi fejezeteket.

<sup>76</sup> A rendeletről lásd részletesebben: Harsági Viktória: A nem vitatott követelések végrehajtása az Európai Igazságügyi Térségben. *Európai Jog*, 5. (2005), 6.

<sup>77</sup> A rendeletről lásd részletesebben: Simon Károly László: A kis értékű követelések európai eljárása. In Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. III/III. Budapest, HVG–ORAC, 2018a.

<sup>78</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 2015. december 16-i (EU) 2015/2421 rendelete a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendeletet, valamint az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendeletet is módosította.

- Az Európai Parlament és a Tanács 2014. május 15-i 655/2014/EU rendelete polgári és kereskedelmi ügyekben a tagállamközi követelésbehajtás megkönnyítése érdekében az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzés eljárásának létrehozásáról.<sup>79</sup>

### *Hálózati együttműködést érintő jogforrások*

A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés tényleges megvalósulását segítő, főként hálózati alapú együttműködési formák jöttek létre. Ez internetalapú, nem formalizált és egyáltalán nem bürokratikus tanácsadási tevékenység megvalósítására ad lehetőséget. A rendszer kapcsolattartók együttműködésén, illetve központi hatóságok együttműködésén alapul. Az első „intézményesült” hálózatként az Európai Igazságügyi Hálózat<sup>80</sup> jött létre, majd később speciális területekre más hálózatok is alakultak. A polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Igazságügyi Hálózat rendeltetése az, hogy a 27 európai uniós tagállamban működő 139 kapcsolattartó pont, 124 központi hatóság, 166 egyéb igazságügyi és közigazgatási hatóság, 6 összekötő bíró, 70 szakmai szervezet (ügyvédek, közjegyzők, bírósági végrehajtók) segítségével biztosítsa a zökkenőmentes igazságügyi együttműködést és az uniós jog megfelelő alkalmazását és végrehajtását. A Hálózat akár az ügyfelek, akár bírák vagy más gyakorló jogászok számára is igénybe vehető.

Az Európai Igazságügyi Hálózat fenntart egy, a nyilvánosság számára elérhető információs rendszert,<sup>81</sup> amelyben tájékoztatást nyújt a polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésről, az erre vonatkozó uniós és nemzetközi jogi eszközökről, valamint a tagállamok belső jogáról, különös tekintettel az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre.

Az Európai Igazságügyi Hálózatról az alábbi jogforrás rendelkezik: az Európai Parlament és a Tanács 2009. június 18-i 568/2009/EK határozata a polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról szóló 2001/470/EK tanácsi határozat módosításáról.

<sup>79</sup> Hideg Milán István: Az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzés, különös tekintettel a bankok kötelezettségeire. *Gazdaság és Jog*, 27. (2019b), 5.; Hideg Milán István: Adósvédelem az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzés eljárásában. *Gazdaság és Jog*, 28. (2020), 2.

<sup>80</sup> Európai Bizottság: *Európai Igazságügyi Hálózat Polgári és Kereskedelmi Ügyekben*. 2020b.

<sup>81</sup> A honlap elérhetősége: [http://ec.europa.eu/civiljustice/index\\_hu.htm](http://ec.europa.eu/civiljustice/index_hu.htm)

A hálózati együttműködés más területeken is megvalósult, ma már ilyen platform a belső piac működését segítő eszközként a SOLVIT<sup>82</sup> és az IMI,<sup>83</sup> vagy a fogyasztóvédelem területén a Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat (CPC Network).

Ezek jogi alapját az alábbi jogforrások teremtették meg:

- A SOLVIT belső piaci problémamegoldó hálózat alkalmazásának alapelveiről szóló, 2001. december 7-i 2001/893/EK bizottsági ajánlás.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-i 1024/2012/EU rendelete a belső piaci információs rendszer keretében történő igazgatási együttműködésről és a 2008/49/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről (IMI-rendelet).
- Az Európai Parlament és a Tanács 2017. december 12-i (EU) 2017/2394 rendelete a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- A FIN-Net<sup>84</sup> az Európai Gazdasági Térség (az Európai Unió tagállamain kívül Izland, Liechtenstein és Norvégia) területén működő hálózat, amely a fogyasztók és a pénzügyi szolgáltatók között kialakult, határon átnyúló pénzügyi jogviták alternatív vitarendezésére jött létre 2001-ben a Bizottság döntése alapján. Jogalapját az online vitarendezési irányelv teremti meg.

Hálózati együttműködés az alapja az Európai Foglalkoztatási Szolgálatnak (EURES) is, amelyet azért hoztak létre, hogy az Európai Unió 27 országában, illetve Svájcban, az Egyesült Királyságban, Izlandon és Norvégiában elősegítse a munkavállalók szabad áramlását. A hálózat tagjai: az Európai Koordinációs Iroda, a nemzeti koordinációs irodák, az EURES-partnerek és a társult EURES-partnerek. Jogi alapja: az Európai Parlament és a Tanács 2016. április

<sup>82</sup> A SOLVIT a „Solutions to problems with your EU rights” szlogennel jellemezhető, de elnevezésének gyökere lehet a *solve it* szavakból összerakott jelentéstartalom is, ami arra utal, hogy az uniós országok, valamint Izland, Liechtenstein és Norvégia közigazgatási hatóságai által biztosított egyfajta problémamegoldó, vitarendezési szolgáltatást nyújt. Lásd *SOLVIT*. 2020.

<sup>83</sup> Belső piaci információs rendszer. Az IMI egy 2008 óta működő, IT-alapú informatikai rendszer, egy olyan információs hálózat, amely az Európai Gazdasági Térség hatóságait, közigazgatási szerveit kapcsolja össze annak érdekében, hogy elősegítse a tagállamok hatóságainak határokon átnyúló együttműködését. Lásd Európai Bizottság: *IMI – Belső Piaci Információs Rendszer*. 2020c.

<sup>84</sup> Financial Dispute Resolution Network: FIN-NET.

13-i (EU) 2016/589 rendelete a foglalkoztatási szolgálatok európai hálózatáról (EURES), a munkavállalók mobilitási szolgáltatásokhoz való hozzáféréséről és a munkaerőpiacok további integrációjáról, valamint a 492/2011/EU és az 1296/2013/EU rendeletek módosításáról.

### *Megerősített együttműködés*

A polgári igazságügyi együttműködés területén is lehetőség van arra, hogy megerősített együttműködés<sup>85</sup> keretében kerüljön sor jogforrások megalkotására. Ez olyankor lehet hasznos, ha a tagállamok jelentős többsége már kész egy újabb területen való együttműködésre. Ilyenkor azok a tagállamok, akik nem vesznek részt a megerősített együttműködésben magvalósuló jogalkotásban, később is csatlakozhatnak az együttműködéshez.<sup>86</sup>

Megerősített együttműködés keretében születtek az alábbi jogforrások:

- A Tanács 2010. december 20-i 1259/2010/EU rendelete a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.<sup>87</sup>
- A Tanács 2016. június 24-i (EU) 2016/1103 rendelete a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.<sup>88</sup>
- A Tanács 2016. június 24-i (EU) 2016/1104 rendelete a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.<sup>89</sup>

<sup>85</sup> EUMSZ 326–334. cikkek.

<sup>86</sup> EUMSZ 328. cikk.

<sup>87</sup> A megerősített együttműködésben részt vevő 17 uniós ország: Belgium, Bulgária, Németország, Görögország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Ausztria, Portugália, Románia, Szlovénia és Észtország.

<sup>88</sup> A rendeletekre lásd részletesebben: Tóth Barbara – Wopera Zsuzsa: A nemzetközi párok vagyoni viszonyainak uniós rendezése. In Raffai Katalin (szerk.): *Határon átnyúló családi ügyek – Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században*. Budapest, Pázmány Press, 2018.

<sup>89</sup> A megerősített együttműködésben részt vevő 18 uniós ország: Belgium, Bulgária, Ciprus, a Cseh Köztársaság, Németország, Görögország, Spanyolország, Franciaország, Horvátország, Olaszország, Luxemburg, Málta, Hollandia, Ausztria, Portugália, Szlovénia, Finnország és Svédország.

### *Határozatok a megerősített együttműködéshez kapcsolódóan*

A megerősített együttműködés megvalósításához azoknak a tagállamoknak, amelyek ilyen együttműködést kívánnak kialakítani, kérelmet kell a Bizottság elé terjeszteniük. A megerősített együttműködés elindítását a Bizottság javaslatára az Európai Parlament jóváhagyását követően a Tanács engedélyezi, amely határozatával felhatalmazást ad a megerősített együttműködés folytatására. Ez azért fontos, mert ebből a felhatalmazásból derül ki az együttműködésben részt vevő tagállamok köre.

A családjog területén eddig született ilyen felhatalmazások:

- A Tanács 2010. július 12-i 2010/405/EU határozata a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködésre való felhatalmazásról.
- A Tanács 2016. június 9-i (EU) 2016/954 határozata a nemzetközi párok vagyoni jogi rendszerei tekintetében a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó, a házassági vagyoni jogi rendszerekre és a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaira egyaránt kiterjedő megerősített együttműködésre való felhatalmazásról.

A megerősített együttműködésben elfogadott jogi aktusokhoz<sup>90</sup> utólag is lehet csatlakozni, ezért ennek jelzésére is egy jogforrás szolgál: a Bizottság határozatot fogad el egy tagállam megerősített együttműködésben való részvételének megerősítéséről.

Ilyen határozatok az alábbiak az 1259/2010/EU rendelet vonatkozásában:

- A Bizottság 2012. november 21-i 2012/714/EU határozata a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén folytatott megerősített együttműködésben Litvánia részvételének megerősítéséről.
- A Bizottság 2014. január 27-i 2014/39/EU határozata a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén folytatott megerősített együttműködésben Görögország részvételének megerősítéséről.

<sup>90</sup> Arról, hogy a jogforrást megerősített együttműködésben fogadták el, már a jogforrás címe informál bennünket, ilyen esetben ugyanis a jogforrás a *Megerősített együttműködés végrehajtására* megnevezést viseli.

- A Bizottság 2016. augusztus 10-i (EU) 2016/1366 határozata a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén folytatott megerősített együttműködésben Észtország részvételének megerősítéséről.

*Határozatok az opt-in fenntartásokkal, az intézkedéshez való utólagos csatlakozásokkal összefüggésben*

A polgári igazságügyi együttműködéstől az EUSZ-hez és az EUMSZ-hez csatolt (21.)<sup>91</sup> és (22.)<sup>92</sup> jegyzőkönyv alapján távol maradhatnak tagállamok. Ennek egyik fajtája az *opt-in* fenntartás melletti távolmaradás, más szóval rugalmas kivülmaradási záradék. Az Egyesült Királyság távozását követően ilyen lehetősége ma már csak Írországnak van. Ezért Írországnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben a polgári igazságügyi együttműködés területén tett nyilatkozata függvényében kerülhet sor valamilyen aktus kibocsátására.

Ha az Európai Unióban valamilyen javaslat vagy kezdeményezés történik az EUMSZ Harmadik részének V. címe alapján, annak a Tanácshoz történt benyújtását követő három hónapon belül van lehetősége Írországnak írásban bejelenteni a Tanács elnöke felé, hogy részt kíván venni a javasolt intézkedés meghozatalában és alkalmazásában.<sup>93</sup> Ilyenkor a bejelentésen kívül más jogcselekményre nincs szükség, a bejelentés alapján a megalkotandó jogforrás meghozatalában Írország is részt vesz, és a megalkotott jogforrás területi hatálya kiterjed rá is. Ha ilyen eljárásra kerül sor, a polgári igazságügyi együttműködés keretében létrejött másodlagos jogforrás preambulumbekzdéseinek végén helyeznek el egy ennek megállapítását tartalmazó szöveget, amiből egyértelművé válik, hogy a jogforrás alkalmazandó Írország vonatkozásában is.

Ugyanakkor ha az *opt-in* lehetőségével a tagállam nem él a jogalkotási folyamat elején, később is sor kerülhet a jogforráshoz való csatlakozására.<sup>94</sup> Ilyen esetben azonban már szükség van ezzel kapcsolatosan jogforrás megalkotására,<sup>95</sup>

<sup>91</sup> (21.) jegyzőkönyv az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről [(21.) jegyzőkönyv].

<sup>92</sup> (22.) jegyzőkönyv Dánia helyzetéről.

<sup>93</sup> (21.) jegyzőkönyv 3. cikk (1) bekezdés.

<sup>94</sup> (21.) jegyzőkönyv 4. cikk.

<sup>95</sup> Az eljárási rend a megerősített együttműködésre vonatkozó EUMSZ 331. cikk (1) bekezdés szerinti rendelkezés alapján megfelelően irányadó.

a tagállam ilyen irányú kérelméről a Bizottságnak határozatot kell elfogadnia; a jogforrás e határozatról szóló értesítés napjától lesz alkalmazandó Írországra. Eddig Írország a polgári igazságügyi együttműködés keretében elfogadott jogforrások megalkotásában közreműködött, így ilyen határozat megalkotására nem került sor. Korábban azonban az Egyesült Királyság esetén előfordult, hogy határozattal kellett megállapítani a jogforrás területi hatályának Egyesült Királyságra való kiterjedését.<sup>96</sup>

*Határozatok, egyezmények az opt-out fenntartással, az együttműködéshez való utólagos csatlakozással összefüggésben*

A polgári igazságügyi együttműködéstől az EUSZ-hez és az EUMSZ-hez csatolt (22.)<sup>97</sup> jegyzőkönyv alapján merevebb szabályok szerinti távolmaradásra van lehetőség. Ilyen nyilatkozatot Dánia tett. Az *opt-out* fenntartása értelmében az EUMSZ Harmadik rész V. címének rendelkezései, az e cím alapján elfogadott intézkedések, az EU által az e cím alapján megkötött nemzetközi megállapodások rendelkezései és az Európai Bíróságnak az ilyen rendelkezést vagy intézkedést értelmező határozatai, avagy az említett cím alapján módosított vagy módosítható intézkedések nem kötelezők és nem alkalmazhatók Dániára. Ilyen esetben a párhuzamos egyezmény mint jogtechnikai megoldás teremti meg annak a lehe-

<sup>96</sup> Az Egyesült Királyság nem vett részt a Róma I. rendelet elfogadásában, azonban 2008. július 24-én kelt levelében – amelyet a Bizottság 2008. július 30-án kapott kézhez – azon szándékáról értesítette a Bizottságot, hogy el kívánja fogadni az 593/2008/EK rendeletet, és abban részt kíván venni. A Bizottság 2008. november 11-én kedvező véleményt fogadott el az Egyesült Királyság kérelméről, ezt követően 2008. december 22-én elfogadta azt a határozatot, amely szerint az 593/2008/EK rendelet alkalmazandó az Egyesült Királyságra. Miután az értesítés kézhezvétele még a rendelet hatálybalépését megelőzően megtörtént, a Róma I. rendelet a hatálybalépésétől kezdődően valamennyi tagállamban egyformán érvényesülhetett. Megemlíthető még a Bizottság határozata (2009. június 8.) az Egyesült Királyságnak a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK tanácsi rendelet elfogadására irányuló szándékáról. Ez tette azonban lehetővé a 4/2009/EK tanácsi rendelet Egyesült Királyságban történő hatálybalépését azzal, hogy a rendelet kivétellel vonatkozik az Egyesült Királyságra, mert ő nem ratifikálta az alkalmazandó jogról szóló 2007. évi hágai jegyzőkönyvet, így a rendeletnek a döntések elismeréséről és végrehajtásáról szóló szabálya rá nem irányadó.

<sup>97</sup> (22.) jegyzőkönyv Dánia helyzetéről.

tőségét, hogy azon jogforrásoknál, amelyeket ezen a jogterületen fogadtak el, erre irányuló szándék esetén megfelelően érvényesülhessenek Dánia vonatkozásában is. Ezzel kapcsolatosan is születnek határozatok a megállapodás megkötésére, miután az egyezmény megkötésére csak felhatalmazás alapján kerülhet sor.

E jogforrások ismerete azért fontos, mert a párhuzamos megállapodások részben eltérően is rendezhetik a polgári igazságügyi együttműködés területén elfogadott jogforráshoz képest az irányadó szabályokat, ilyen megállapodással ugyanis nem szükségképpen fednek le minden olyan kérdést, amit a másodlagos jogforrás rendez. Példaként hozható erre a tartási rendelet, amelyhez párhuzamos megállapodás kapcsolódik, azonban Dánia egyértelművé tette, hogy ez csak arra a körre terjed ki, amelyben e rendelet az átdolgozott Brüsszel I. rendelet kiegészítéseként funkcionál. Ennek következményeként a rendelet Dániára vonatkozóan a III. (alkalmazandó jog) és VII. (a központi hatóságok közötti együttműködés) fejezetek rendelkezéseinek kivételével érvényes.

Az e területen elfogadott jogforrások:

- Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között (2005. november 16.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (párhuzamos megállapodás). A megállapodás 2007. július 1-jén lépett hatályba. Fontos szabályt fogalmaz meg 3. cikkének (2) bekezdésében: amennyiben sor kerül a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet módosítására, Dánia értesíti a Bizottságot arról a döntéséről, hogy a módosítások tartalmát végrehajtja-e, vagy sem. Miután a polgári igazságügyi együttműködés keretében később elfogadott egyes jogforrások a 44/2001/EK rendeletet is módosították, így a párhuzamos megállapodás lehetőséget teremt nemcsak az e jogforrást teljes egészében felváltó, hanem bizonyos jogterületeket más jogforrás szabályozási körébe utaló,<sup>98</sup> ebben az értelemben a Brüsszel I. rendeletet is módosító szabályok végrehajtására Dániában.
- Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között (2013. március 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. Ez a párhuzamos megállapodás a Brüsszel Ia. rendelet

<sup>98</sup> Ilyenre került sor a 4/2009/EK (tartási) rendelet elfogadásakor.

alkalmazásával kapcsolatos. Hatálybalépéséhez még szükséges nyilatkozatok megtétele.<sup>99</sup>

- Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között (2009. június 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. E megállapodással a 4/2009/EK rendelet azon rendelkezéseinek alkalmazására kerülhet sor, amelyek a Brüsszel Ia. rendelet kiegészítésének tekinthetők.
- Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között (2013. július 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. Ezzel a megállapodással a 4/2009/EK tanácsi rendelet X. és XI. mellékletének megállapításáról szóló 2011. november 10-i 1142/2011/EU végrehajtási rendelet alkalmazására kerülhet sor az Európai Unió és Dánia közötti kapcsolatokban.
- Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között (2006. május 5.) a polgári kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről és az ezt felváltó megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között (2008. december 10.) a polgári kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről. Ezzel a két megállapodással az iratkézbesítésre vonatkozó szabályok Dániában való alkalmazására nyílt lehetőség.

Ezekhez a megállapodásokhoz a Tanács által hozott határozatok is kapcsolódnak, ezek közül kiemelkedő jelentősége az alábbiak van: a Tanács 2006. április 27-i 2006/325/EK határozata a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról,

<sup>99</sup> A 2006/325/EK tanácsi határozattal (HL L 120., 2006.5.5., 22.) megkötött, az Európai Közösség és a Dán Királyság közötti, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2005. október 19-i megállapodás (HL L 299., 2005.11.16., 62.) 3. cikkének (2) bekezdése értelmében, amennyiben a Brüsszel I. rendelet módosítására kerül sor, Dánia értesíti a Bizottságot arról a döntéséről, hogy a módosítások tartalmát végrehajtja-e, vagy sem. A Brüsszel Ia. rendelet vonatkozásában Dánia 2012. december 20-i levelében értesítette a Bizottságot arról, hogy végrehajtja annak tartalmát. Ez azt jelenti, hogy a Brüsszel Ia. rendelet rendelkezései alkalmazandók az Európai Unió és Dánia közötti kapcsolatokban. A rendelet végrehajtására Dániában a meglévő jogszabály módosításával, a dán parlament döntése révén kerülhet sor. A megállapodás 3. cikk (5) bekezdés *b)* pontjának megfelelően Dánia majd értesíti a Bizottságot arról, hogy a végrehajtás érdekében hozott jogalkotási intézkedések mely napon lépnek hatályba.

valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló megállapodásnak az Európai Közösség és a Dán Királyság közötti megkötéséről

### *Kisegítő szabályok a másodlagos jogforrásokhoz*

A kisegítő szabályok elsősorban technikai jellegű kérdésekben, továbbá formanyomtatványok kidolgozásával nyújtanak segítséget. Nem igényel részletes magyarázatot, hogy ezek a jogérvényesítés során kiemelkedő jelentőséggel is bírhatnak, tekintettel arra, hogy a kérelmek előterjesztésére sok esetben formanyomtatványok kitöltésével kerülhet sor. Ezen jogforrások közül csak néhányat, példálózó jelleggel veszünk számba:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2018. július 4-i (EU) 2018/946 rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló (EU) 2015/848 rendelet A. és B. mellékletének felváltásáról.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2017. február 15-i (EU) 2017/353 rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló (EU) 2015/848 rendelet A. és B. mellékletének felváltásáról.

A Lisszaboni Szerződés módosításait követően ilyen jogforrások már egy alapszabvány végrehajtási szabályaiként vagy felhatalmazáson alapuló aktusként is kibocsáthatók:

- A Bizottság 2017. június 19-i (EU) 2017/1259 felhatalmazáson alapuló rendelete a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet I., II., III. és IV. mellékletének felváltásáról.
- A Bizottság 2019. június 4-i (EU) 2019/917 végrehajtási rendelete az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/848 rendeletének 25. cikke szerinti, a fizetéseképtelenségi nyilvántartások összekapcsolására szolgáló rendszerhez szükséges műszaki leírások, intézkedések és egyéb követelmények megállapításáról.
- A Bizottság 2018. december 11-i (EU) 2018/1990 végrehajtási rendelete a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló (EU) 2016/1104 tanácsi rendeletben hivatkozott formanyomtatványok meghatározásáról.

- A Bizottság 2018. december 10-i (EU) 2018/1937 végrehajtási rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK tanácsi rendelet X. mellékletének felváltásáról.
- A Bizottság 2018. december 7-i (EU) 2018/1935 végrehajtási rendelete a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló (EU) 2016/1103 tanácsi rendeletben hivatkozott formanyomtatványok meghatározásáról.
- A Bizottság 2017. június 12-i (EU) 2017/1105 végrehajtási rendelete a fizetési képtelenségi eljárásról szóló, 2015. május 20-i (EU) 2015/848 európai parlamenti és tanácsi rendeletben hivatkozott formanyomtatványok kiállításáról.
- A Bizottság 2016. október 10-i (EU) 2016/1823 végrehajtási rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a tagállamközi követelésbehajtás megkönnyítése érdekében az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzés eljárásának létrehozásáról szóló 655/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben említett formanyomtatványok meghatározásáról.
- A Bizottság 2014. december 9-i 1329/2014/EU végrehajtási rendelete az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben említett formanyomtatványok meghatározásáról.

Vannak olyan esetek is, amikor ilyen szabályozásnál is jelentősége lehet az *opt-in* nyilatkozatoknak: A Bizottság 2017. augusztus 31-i (EU) 2017/1518 határozata Írországnak a fizetési képtelenségi eljárásról szóló (EU) 2015/848 rendelet A. és B. mellékletének felváltásáról szóló (EU) 2017/353 európai parlamenti és tanácsi rendeletben való részvétele megerősítéséről.

### *A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos szabályozás*

Az igazságügyi együttműködés területén a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően is van lehetőség a nemzetközi egyezmények megkötésére. Az Európai Unió rendelkezik hatáskörrel erre a jogterületre vonatkozó nemzetközi egyezmények megkötésére vagy meglévő egyezményekhez való csatlakozásra. A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően csak az Európai Közösség rendelkezett jogi személyiséggel, így nemzetközi szerződéskötési képességgel is. A nemzetközi szerződések megkötésére vonatkozó sajátos hatáskörmegosztási szabályok folytán az egyezmények, megállapodások kezdeményezésére a Bizottság nyújt be a Tanácsnak ajánlásokat. A Tanács a tárgyalások megkezdésére felhatalmazást adó határozatot fogad el, és szükség esetén meghatározza a tárgyalási irányelveket is. A tárgyalások folyamán az Európai Uniót a Bizottság képviseli, majd a Tanács fogad el határozatot a megállapodás aláírásáról. A Tanács ezenkívül a megállapodás megkötéséről szóló végleges határozatot is elfogad.

Nézzünk néhány példát ilyen jogforrásokra:

- A Tanács 2006. október 5-i 2006/719/EK határozata a Közösségnek a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciához való csatlakozásáról.
- A Tanács 2014. december 4-i 2014/887/EU határozata a joghatósági megállapodásokról szóló, 2005. június 30-i Hágai Egyezménynek az Európai Unió nevében történő jóváhagyásáról.
- Egyezmény (2007. december 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (új Luganói Egyezmény).<sup>100</sup>
- A Tanács 2011. március 31-i 2011/220/EU határozata a gyermektartásdíj és a családi tartásdíjak egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezménynek az Európai Unió nevében történő aláírásáról.
- A Tanács 2011. december 12-i 2012/22/EU határozata az Európai Uniónak a tengeri utas- és poggyászszállításról szóló 1974. évi athéni egyezményhez csatolt 2002. évi jegyzőkönyvhöz – a 10. és 11. cikkei kivételével – való csatlakozásáról.

<sup>100</sup> Ez a nemzetközi szerződések sajátos zártkörű fajtája, az aláírására csak az Európai Unió (vagy jogelődjeként az Európai Közösség), Dánia és azon államok jogosultak, amelyek az aláírásra való megnyitáskor az Európai Szabadkereskedelmi Társulás tagjai.

Vannak olyan nemzetközi egyezmények, amelyek nem nyitottak az Európai Unió részvétele előtt (csak államok lehetnek az egyezmény aláírói, integrációs szervezetek nem), ugyanakkor az Európai Unió számos tagországa máris részes fél az egyezményben. Ilyenkor az aláíráshoz korábban nem csatlakozott államok számára – a nemzetközi szerződéskötési hatáskörre tekintettel – szükség lehet az Európai Unió által adott felhatalmazásra, figyelemmel arra, hogy az Európai Uniónak érdekében áll, hogy valamennyi tagállama részes fél legyen az egyezményben. Emellett a polgári igazságszolgáltatás területén az uniós külpolitika keretében az Európai Unió szorgalmazza azt is, hogy harmadik államok is csatlakozzanak az egyezményhez és megerősítsék azt.

Ilyenkor a Tanács ad erre vonatkozó felhatalmazást:

- A Tanács 2016. március 10-i (EU) 2016/414 határozata az Osztrák Köztársaságnak az Európai Unió érdekében a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbesítéséről szóló, 1965. november 15-i Hágai Egyezmény aláírására és megerősítésére, valamint Máltának az egyezményhez történő csatlakozásra való felhatalmazásáról.
- A Tanács 2015. december 10-i (EU) 2015/2356 határozata egyes tagállamoknak Albániának a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.
- A Tanács 2015. december 10-i (EU) 2015/2357 határozata egyes tagállamoknak a Marokkónak a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.
- A Tanács 2015. december 10-i (EU) 2015/2358 határozata egyes tagállamoknak az Örményországnak a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.
- A Tanács 2015. december 10-i (EU) 2015/2354 határozata egyes tagállamoknak a Seychelles-szigeteknek a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.

- A Tanács 2015. december 10-i (EU) 2015/2355 határozata egyes tagállamoknak az Oroszországi Föderációnak a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.
- A Tanács 2015. június 15-i (EU) 2015/1023 határozata egyes tagállamoknak az Andorrának a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.
- A Tanács 2015. június 15-i (EU) 2015/1024 határozata egyes tagállamoknak a Szingapúrnak a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi Hágai Egyezményhez való csatlakozásának az Európai Unió érdekében való elfogadására történő felhatalmazásáról.

Szülehetnek olyan jogforrások is, amelyek szigorú eljárási rendet kívánnak előírni az uniós tagállamok számára egy olyan meglévő megállapodásuk módosítására vagy új megállapodás tárgyalására és megkötésére egy nem uniós országgal egy olyan területen, amely most az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe tartozik:

- Az Európai Parlament és a Tanács 2009. július 13-i 662/2009/EK rendelete a szerződéses és szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jog bizonyos kérdéseit érintő, a tagállamok és harmadik országok között létrejövő megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalásokra és e megállapodások megkötésére vonatkozó eljárás létrehozásáról.
- A Tanács 2009. július 7-i 664/2009/EK rendelete a házassági ügyekben, a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban, valamint a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, továbbá a tartással kapcsolatos ügyekben alkalmazandó jogról szóló, a tagállamok és harmadik országok között létrejövő megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalásokra és e megállapodások megkötésére vonatkozó eljárás létrehozásáról.
- A Tanács 2008. június 5-i 2008/431/EK határozata egyes tagállamoknak a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló,

1996. évi Hágai Egyezménynek a Közösség érdekében történő megerősítésére vagy az ahhoz történő csatlakozásra, valamint egyes tagállamoknak a közösségi jog vonatkozó belső szabályozásának alkalmazására vonatkozó nyilatkozat tételére való felhatalmazásáról – Egyezmény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról.

### *A jogalkotás generációi*

A jogforrások generációkba is sorolhatók aszerint, hogy az igazságügyi együttműködés kezdete óta az adott területre vonatkozó szabályozás hányszor újult meg teljesen új, kódexjellegű szabályokkal. Ebből a szempontból vannak két- és háromgenerációs jogforrások. Kétgenerációs jogforrásoknak azokat nevezzük, amelyeknek már egy alkalommal sor került egy teljeskörűen új szabályozással való felváltására, és háromgenerációsak azok, ahol már két ízben sor került ilyen generális felülvizsgálatra.

Kétgenerációs jogforrások:

- az 1215/2012/EU (Brüsszel Ia.) rendelet, amely átdolgozza és felváltja a 44/2001/EK (Brüsszel I.) rendeletet;
- az (EU) 2015/848 (fizetéseképtelenségi) rendelet, amely átdolgozza és felváltja az 1346/2000/EK rendeletet;
- az 1393/2007/EK (íratkésbesítési) rendelet, amely hatályon kívül helyezi a korábbi, e tárgykörben született 1348/2000/EK rendeletet.

Háromgenerációs jogforrás: az 1347/2000/EK (Brüsszel II.) rendelet, amelyet hatályon kívül helyezett a 2201/2003/EK (Brüsszel IIa.) rendelet; és 2022. augusztus 1-től hatályos az új Brüsszel II. rendelet, a Tanács 2019. június 25-i (EU) 2019/1111 rendelete a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről.

A generációs csoportosításban önálló kategóriát képeznek azok a jogforrások, amelyek rendelkeznek az uniós másodlagos jogalkotást megelőző időkből nemzetközi szerződési előzménnyel, azaz az elsőgenerációs jogforrásoknak van nemzetközi szerződésen alapuló pregenerációja.

Pregenerációs a Brüsszel I. és a Róma I. rendelet:

- A Brüsszel I. rendelet alapjául a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i brüsszeli egyezmény szolgált, amelyet az uniós tagállamok viszonylatában a Tanács 2000. december 22-i 44/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról váltott fel. Azt, hogy a brüsszeli egyezményt a Brüsszel I. rendelet jogelődjének kell tekinteni, az EUB több ízben megerősítette.
- A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK (Róma I.) rendelet a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 1980-as (Róma I.) egyezményt váltotta fel, itt is jogelődnek tekinthető a megelőző egyezmény.<sup>101</sup>

Sajátos helyzete van az 1347/2000/EK (Brüsszel II.) rendeletnek, ugyanis van megszövegezett nemzetközi szerződési előzménye, azonban ez – éppen a közösségi jogalkotási folyamat megindulására tekintettel – soha nem lépett hatályba, de az egyezménytervezetnek mint egyfajta döntés-előkészítő anyagnak tagadhatatlanul lehet hatása a rá épülő rendelet értelmezése során.

### **A meglévő szabályozás jellemző vonásai**

A polgári eljárásjogi kérdésekben az igazságügyi együttműködés több korszaka is kiolvasható az eddigi szabályozásból. A jogforrások első korszakába azok tartoznak, amelyek a határon átnyúló jogviták könnyebb elintézését hivatottak szolgálni. Ehhez képest a második korszakba azok a jogforrások sorolhatók, amelyek olyan lehetőségeket teremtettek a jogkereső polgárok számára, amelyek a saját tagállami igényérvényesítési lehetőségekhez képest alternatív, uniós eljárásokat jelentettek. A napjainkban zajló változások a jogforrások harmadik korszakát fémjelzik. Olyan jogforrások születnek, amelyek más, új szemlélettel adnak szabályozást. Általánosan megfogalmazható fő törekvésük a felek autonómiájának növelése, gondoljunk csak a békés vitarendezés perelkerülő, önkéntesen választható újabb mechanizmusaira vagy általában a feleknek a joghatóság

<sup>101</sup> Ennek az egyezménynek azért van különös jelentősége, mert a rendeletben részt nem vevő Dánia és az Európai Unió többi tagállama vonatkozásában ma is az egyezmény érvényesül.

vagy az alkalmazandó jog megválasztására vonatkozó szabadságának növelésére irányuló törekvésekre. Ugyancsak jellemzőek a harmadik korszak jogalkotási tendenciáira a modern technológiák, a robotika, az e-platformok használatának növelésére, az eljárások egyszerűsítésére és hatékonyságának növelésére tett intézkedések (itt főként a határozatok elismerése és végrehajtása területén tapasztalható változások hozhatók példaként). Általában is fontos a belső piac megfelelő működését elősegítő átgondolt jogalkotás (digitális belső piac,<sup>102</sup> beruházások védelmére tett intézkedések,<sup>103</sup> nemzetközi magánjogi jogegységesítési törekvések<sup>104</sup>). Ugyanakkor egyediesítetten és az alapjogok szerepének tagadhatatlan előretörésére is figyelemmel ez a folyamat összpontosul olyan szabályozási tárgykörök előtérbe kerülésével, mint a fogyasztói (magánjogi) jogérvényesítés, a fogyasztói jogok kiszélesítése és a fogyasztóvédelmi szemlélet erősítése.

Az eddig elfogadott uniós szabályok nagy része egységes jogot teremtett, hiszen a rendeleti jogalkotás a nemzeti jogalkalmazók számára a közvetlen alkalmazás kötelezettségét írja elő. Azokon a területeken, ahol irányelvi szabályozás történt, elsősorban minimumfeltételek megteremtését tűzte ki célul az uniós jogalkotó. Mindkét szabályozási technika eredménye feltételezi azonban, hogy messzemenőig érvényesül a bírói ítéletek szabad áramlása és a Cassis-elv megszületése óta általában is a jogharmonizáció legfontosabb alapelvevé vált kölcsönös bizalom, kölcsönös elismerés elve.

Az egységes igazságügyi térség igényli az egységes és koncentráltan megjelenő eljárásjogi szabályokat. A korszerű igazságszolgáltatás akkor lehet a jogérvényesítést kellő hatékonysággal elősegítő, ha érvényesülnek a polgári eljárásjog klasszikusnak mondható garanciális alapelvei. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos alanyi jogok között fontos a bírósághoz fordulás joga, a legszélesebb értelemben vett tisztességes eljáráshoz (*fair trial*) való jog, a törvényes bíróhoz

<sup>102</sup> Lásd például: Strihó Krisztina: Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatással összefüggő szerződés. In Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten, 2015; Strihó Krisztina: *Elektronikus kereskedelem*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.

<sup>103</sup> Egyes kérdéseire lásd Kozák Kornélia – Szirbik Miklós: Fenntartható befektetővédelmi jogalkotás az intra-EU megállapodások területén, figyelemmel az Európai Unió Bíróságának Achmea-ügyben hozott ítéletére. In Strihó Krisztina – Szegedi László (szerk.): *Európai szabályozáspolitikai kihívások*. Témaerületi Kiválósági Program. Kézirat. 2020.

<sup>104</sup> Szabados Tamás – Király Miklós (szerk.): *Perspectives of unification of private international law in the European Union*. Budapest, Eötvös University Press, 2018.

való jog, a képviselethez (védelemhez) való jog (beleértve a rászorulóknak megfelelő és szükség esetén ingyenes képviselést is), a jogorvoslathoz való jog.<sup>105</sup>

### A jövő kihívásai

A jövőben az egyik legnagyobb kihívás az elektronikus igazságszolgáltatás kérdése lesz. Az európai e-igazságügyi stratégia egyik alapelvként az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása, amit elősegít az e-igazságügy területén az információkhoz való hozzáférés javítása és egyszerűsítése, valamint a határokon átnyúló bírósági és bíróságon kívüli eljárások digitalizálásának támogatása. Az e-ügyintézésre, tanácsadásra, segítségnyújtásra használt európai portálok, az információkhoz való hozzáférés javítását szolgáló eszközök területén várható az ilyen felületek bővülése. Várható az uniós jogi eljárásokat támogató interaktív formanyomtatványok, e-igazságügyi szolgáltatások növekedése, az információs és kommunikációs technológiai rendszereknek, valamint az azok által támogatott üzleti folyamatoknak a biztonságos adatcsere támogatására, valamint az információk és az ismeretek megosztására való képességének, azaz az átjárhatóságnak a növelése.

<sup>105</sup> Németh János: Alapvető elvek. In Németh János – Kiss Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. 1. kötet. Budapest, Complex, 2006. 59–62. és 77–81.